



## The Evolution of Normative and Legal Authority within the Catholic Church: An Exploration of External and Internal Influences from the 4th to the 15th Century

Mansour Mirahmadi Chenarouiyeh\*, Soroosh Arya\*\*

### Abstract

**Introduction:** The Catholic Church, throughout its long history, has exerted a profound influence on the lives of Christians in Western Europe. The development of its authority, both normative and legal, has been a subject of keen scholarly interest. Scholars have debated whether this authority was primarily shaped by external factors, such as political and institutional conditions, or by the internal content of the religion itself. This article delves into the intricate process of how the Catholic Church's authority evolved, examining the roles played by both external and internal religious dynamics.

**Historical Background:** To comprehend the development of the Catholic Church's authority, it is imperative to consider the historical context. From the 4th to the 15th century, the Catholic Church navigated a complex path, marked by significant events and transformations. The church's authority was not static but evolved in response to external pressures and internal theological developments.

---

**How to Cite:** Mirahmadi Chenarouiyeh, M., Arya, S. (2024). The Evolution of Normative and Legal Authority within the Catholic Church: An Exploration of External and Internal Influences from the 4th to the 15th Century, *Journal of Legal Studies*, 16(3), 323-360.

---

\* Professor of Political Science, Political Science Department, Faculty of Economics and Political Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. Email: M\_Mirahmadi@sbu.ac.ir

\*\* PhD student of political science, Political Science Department, Faculty of Economics and Political Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. (Corresponding Author). Email: Soroosh.arya@gmail.com

### External Factors: The Role of Political and Institutional Conditions

External factors played a pivotal role in shaping the authority of the Catholic Church. One of the most profound external influences was its connection with the Roman Empire. The Roman Empire's embrace of Christianity under Emperor Constantine in the 4th century provided the Church with unprecedented political support and resources. This alliance significantly bolstered the Church's authority and facilitated its expansion across Western Europe.

However, the fall of the Roman Empire to barbarian invasions ushered in a period of statelessness and turmoil. During this tumultuous era, the Catholic Church emerged as a stabilizing force, assuming administrative and governance functions that were once held by the state. This transition from Roman patronage to ecclesiastical governance further solidified the Church's authority, as it became an essential institution in a fragmented and politically unstable Europe.

### Internal Factors: Theological Developments and Doctrinal Authority

While external factors undoubtedly played a crucial role, the internal content of the Catholic faith should not be overlooked. Theological developments within the Church, driven by figures like Augustine of Hippo and Thomas Aquinas, contributed significantly to the formation of normative and legal authority.

Augustine's profound theological reflections on original sin, salvation, and the nature of the Church itself laid the groundwork for key doctrinal positions. His emphasis on the Church as the custodian of salvation and the necessity of sacraments for salvation greatly bolstered the Church's authority. Moreover, Augustine's teachings on the primacy of divine grace in salvation solidified the Church's role as the mediator of God's grace to humanity.

Thomas Aquinas, in the 13th century, further refined Catholic theology. His *Summa Theologica* provided a comprehensive synthesis of Christian thought, including ethical and legal principles. Aquinas's articulation of natural law and his exploration of the relationship between faith and reason strengthened the Church's moral and legal authority. The *Summa Theologica* became a foundational text for centuries of Catholic scholarship and jurisprudence.

### The Intersection of External and Internal Factors

It is crucial to recognize that external and internal factors were not isolated but intersected in complex ways. The Church's connection to the Roman Empire, for instance, facilitated the dissemination of theological ideas and ecclesiastical authority. Conversely, theological developments informed the Church's response to external challenges and crises.

### The Seven Sacraments: A Case Study

One illustrative example of how external and internal factors converged is the formulation of the seven sacraments within the Catholic Church. This doctrinal development was not merely an internal theological exercise but had profound implications for the Church's authority.

The Council of Trent in the 16th century, building upon centuries of theological reflection, officially defined the seven sacraments. These rituals, including baptism, confirmation, and the Eucharist, became central to the Church's teachings and practices. The authority of the Catholic Church was intimately tied to its exclusive claim to administer these sacraments, which were seen as essential for salvation.

**Conclusion:** In conclusion, the development of the Catholic Church's authority from the 4th to the 15th century was a multifaceted process influenced by both external and internal factors. While external factors, such as its connection to the Roman Empire and the vacuum left by the fall of Rome, played a pivotal role, internal theological developments and doctrinal authority were equally significant. The Catholic Church's evolution into a dominant religious and moral authority in Western Europe was a result of the dynamic interplay between these external and internal factors. Its claim to administer the seven sacraments, guided by theological giants like Augustine and Aquinas, solidified its normative and legal authority. This intricate relationship between external and internal influences highlights the complexity of historical developments within religious institutions. Understanding the nuanced interplay between these factors is essential for comprehending the enduring impact of the Catholic Church on Western European society during this transformative period.

**Keywords:** Catholic Church, authority, Christianity, etymology, external and internal factors, salvation, theological developments, sacraments, Augustine of Hippo, Thomas Aquinas, Council of Trent.

**Article Type:** Research Article.

## تأثیر عوامل برون - درون دینی بر تکوین اقتدار هنجاری و حقوقی کلیسای کاتولیک

منصور میراحمدی چناروئیه\*، سروش آریا\*\*

### چکیده

کلیسای کاتولیک از قرن چهارم تا پانزدهم میلادی، اقتداری عمیق در زندگی مسیحیان اروپای غربی داشت. این اقتدار چگونه شکل گرفت؟ آیا در این فرایند عوامل برون دینی (همانند شرایط عینی سیاسی و نهادی) نقش بیشتر داشته است یا محتوای درونی این مذهب؟ بر این اساس مقاله پیش‌رو، روند تکوین اقتدار کلیسای کاتولیک را در دو سطح برون و درون دینی بررسی می‌کند. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد عوامل برون دینی از جمله پیوند با امپراتوری روم و سپس بی‌دولتی پس از سقوط روم به دست بربرها، نقش بنیادین در تکوین اقتدار کلیسای کاتولیک داشته است. این اقتدار خود باعث غلبه روایت کلیسای کاتولیک از آموزه‌های مسیحی از جمله رستگاری و مناسک هفت‌گانه همراه آن شده است. این فرایند نهایتاً به اقتدار بیشتر این کلیسا در قرون وسطی منجر شده است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت عوامل برون دینی نه تنها نقش بنیادی‌تر در اقتدار کلیسای کاتولیک داشته است؛ بلکه بر عوامل درون دینی هم بسیار تأثیرگذار بوده است و سبب اعتبار بیشتر روایت کلیسای کاتولیک و به حاشیه رفتن روایت‌های دیگر شده است.

\* استاد گروه علوم سیاسی، دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

Email: M\_Mirahmadi@sbu.ac.ir

\*\* دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی، دانشکده اقتصاد و علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی،

Email: Soroosh.arya@gmail.com

تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

مطالعات حقوقی، ۱۴۰۳، دوره شانزدهم، شماره سوم، صص ۳۶۰-۳۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۳۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۸

ناشر: دانشگاه شیراز

واژگان کلیدی: کلیسای کاتولیک، اقتدار، مسیحیت، عوامل برون و درون گفتمانی، رستگاری.  
نوع مقاله: مقاله پژوهشی.

## سرآغاز

یکی از کارکردهای مذاهب بازنمایی جهان و موقعیت ابناء بشر در آن است و متناسب با آن دستورالعمل‌های برای نجات از «هلاکت» و دستیابی به رستگاری ابدی ارائه می‌کنند. همه ادیان (خصوصاً ادیان ابراهیمی) با شدت و ضعف، دارای دستورالعمل‌هایی برای رستگاری هستند و نظارت بر حسن اجرای این دستورالعمل‌ها بر عهده قشر روحانیون است. این موقعیت بی‌بدیل به روحانیون در هر یک از ادیان در پهنه تمدن بشری، اقتداری بی‌همتا و قدرتی نافذ در امور سیاسی و اجتماعی می‌بخشد. باین‌حال، موقعیت نهاد روحانیت در تاریخ مسیحیت، درکی که اتباع این دین از رستگاری و عبودیت و در نتیجه رابطه بایسته با روحانیون دارند و نیز منابع اقتدار روحانیت مسیحی، به شکلی خلق‌الساعه و نیز در انزوا از دیگر نهادهای تاریخی شکل نگرفته است. همین واقعیت ما را وامی‌دارد از خود پرسیم که اقتدار منحصر به فرد نهاد روحانیت در مسیحیت و به صورت خاص کلیسای کاتولیک در چه فرایندی شکل گرفته است؟ رابطه این اقتدار با نهادهای سیاسی چه بوده است؟ به تعبیر دیگر اقتدار مذهبی کاتولیک در بستر چه سنت و میراث نهادی‌ای در تمدن غربی شکل گرفت؟ چه میزان از این اقتدار به عوامل نهادی و سیاسی (عوامل برون دینی) مربوط می‌شود و چه مقدار تحت تأثیر محتوای نصوص دینی بوده است؟ بر همین مبنا هدف پژوهش پیش‌رو، تعقیب فرایند شکل‌گیری اقتدار در مذهب مسیحیت کاتولیک است.

در تلاش برای نیل به این هدف، به عناصر درون و برون دینی مؤثر بر شکل‌گیری این اقتدار و نیز برهم‌کنش و تأثیر متقابل این عناصر بر یکدیگر توجه می‌شود. منظور از عوامل برون دینی، نقش نهادهای سیاسی تاریخی، منازعه، رقابت و همکاری میان نهادهای قدرتمند و در نهایت، حوادث تأثیرگذار در تاریخ اروپای غربی از رسمیت

یافتن مسیحیت در امپراتوری روم تا آغاز عصر رنسانس است و منظور از عوامل درون دینی محتوای آموزه‌های مسیحیت با تأکید بر آموزه رستگاری است. این مقاله در دو بخش تنظیم شده است: بخش نخست به عوامل برون‌دینی مؤثر بر تکوین اقتدار کلیسای کاتولیک اختصاص دارد و در آن پیشینه نهادی - سیاسی شکل‌گیری اقتدار مسیحیت - یعنی پیوند امپراتوری روم و کلیسا - مورد توجه قرار می‌گیرد. سپس نقش رخداد سقوط روم به دست بربرها و فقدان دولت در تکامل این اقتدار بررسی می‌شود. در بخش دوم تأثیر این اقتدار برون دینی بر تدوین انجیل و درنهایت تأثیر اقتدار نهادی - سیاسی بر قرائت از آموزه رستگاری - به‌عنوان برجسته‌ترین آموزه مسیحی - نشان داده می‌شود. در بخش اول از تاریخ‌نگاری‌های مسیحی بهره برده می‌شود و در بخش دوم با رویکردی ملهم از تحلیل گفتمان انتقادی و خصوصاً کارکرد بازنمایی، تلاش می‌کنیم نشان دهیم که انسان‌شناسی و سرانجام، رستگاری‌شناسی خاصی که در آموزه‌های کاتولیک ارائه می‌شود، چطور به تثبیت و تعمیق اقتدار کلیسای کاتولیک در بین اتباع آن دامن می‌زند.

### ۱. چارچوب نظری: دیالکتیک و بازتولید اقتدار نهادی - اقتدار مذهبی

مقتدرترین چهره‌های ادیان، پیامبران هستند. پیروان انبیا باور دارند که این افراد دارای قدرتی فراطبیعی و منبعث از خداوند هستند. خصیصه دیگر اقتدار پیامبران، انقلابی بودن دستورکار این اقتدار است، به این معنا که انبیا مبعوث شده‌اند تا نظامی کهن را ساقط کرده و نظامی نوین خلق کنند. هر دوی این عناصر با تعاریف ماکس وبر از اقتدار کاریزماتیک همسویی دارند. به‌واسطه همین خصیصه انقلابی است که اقتدار کاریزماتیک به باور وبر، ذاتاً غیر مداوم<sup>۱</sup> بوده و پس از مدتی اقتدار کاریزماتیک روال‌مند<sup>۲</sup> شده و در این فرایند

1. ephemeral  
2. routinize

است که دیگر نیروهای مادی، تاریخی، نهادی و منافع گروه‌های دیگر در فرایند روال‌مند شدن اقتدار مدخلیت پیدا می‌کنند (Jr, 1969: 306-307).

فرایند تبدیل اقتدار کاریزماتیک انبیا به اقتدار روحانی کاهنان در هر یک از ادیان، تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل قرار دارد که در یک توصیف کلی می‌توان آن‌ها را به دودسته درون‌گفتمانی و برون‌گفتمانی یا پیرامونی تقسیم کرد. عناصر درون‌گفتمانی مجموعه‌ای از باورها و آموزه‌ها هستند که به‌نوعی بر شکل‌گیری اقتدار مذهبی تأثیری بلافصل دارند. عمده این عناصر محتوایی، در ماهیت به عرصه رستگاری‌شناسی<sup>۱</sup> مرتبط هستند، با این حال خود فرایند تدوین نص<sup>۲</sup> و نیز میزان دسترسی مؤمنین به متون مقدس نیز بر میزان اقتدار مذهبی روحانیون و نیز ماهیت این اقتدار مؤثر است.

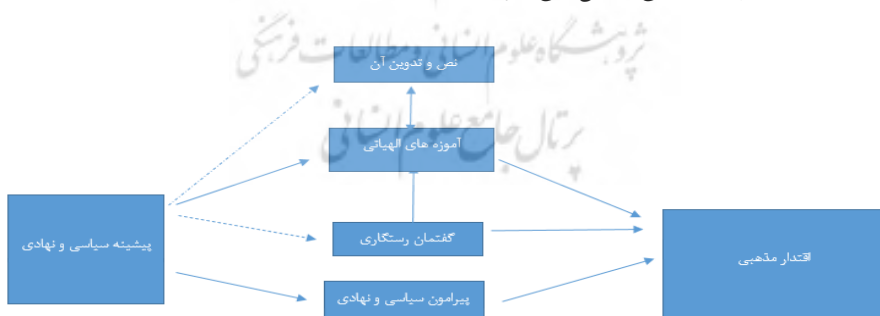
فرایند روال‌مند شدن اقتدار کاریزماتیک انبیا همچنین در خلأ رخ نمی‌دهد. تاریخ با ادیان آغاز نشده و هرچند انبیا با اتکا به کاریزمای خویش، دست به انقلاب علیه نظم مدنی، سیاسی و نهادی پیرامون خود می‌زنند، اما در نهایت و خصوصاً پس از وفات ایشان، وراثت آن‌ها در بستری تمدنی راه ایشان را ادامه داده و در نتیجه اقتدار مذهبی اخلاف انبیا در طول تاریخ و در این بستر تمدنی شکل می‌گیرد. در اینجا است که عناصر پیرامونی یا بیرون‌گفتمانی در تکوین تدریجی اقتدار مذهبی ایفای نقش می‌کنند. میزان تأثیرگذاری این عوامل پیرامونی خصوصاً به قدرت حکومت‌هایی که ادیان در بطن آن‌ها متولد می‌شوند و نیز رقت و غلظت نهادها و قوانین و رویه‌های حاکم در بومی که ادیان در آن‌ها متولد می‌شوند بستگی دارد؛ به این معنا متغیرهای برون‌مذهبی نقش محرک و پیشران در شکل‌گیری اقتدار مذهبی را ایفا می‌کنند.

جدول ۱. تفکیک متغیرهای مستقل و وابسته

متغیر وابسته	متغیر مستقل
اقتدار مذهبی	متغیرهای درون مذهبی متغیرهای برون مذهبی
۱- مناسک و میزان وابستگی آن به روحانیون	۱- اقتدار سیاسی
۲- میزان وابستگی/استقلال روحانیون به سازمان‌های نماینده اقتدار روحانی.	۲- رقت/غلظت نهادی
۳- سنخ رابطه میان نهاد اقتدار سکولار با نهاد اقتدار روحانی.	

منبع: نویسندگان

درحالی‌که در نگاه اولیه به نظر می‌رسد الگوهای اقتدار مذهبی متفاوت، مطلقاً معلول محتوای درون مذهبی متفاوت در ادیان هستند، در مورد خاص دیانت مسیحی، اتکای صرف بر نصوص مشترک قاعداً باید به شکل‌گیری الگوهای یکسان اقتدار مذهبی منجر شود. درحالی‌که به نظر می‌رسد انشقاق‌های مذهبی هم ماهیتی سیاسی و نهادی داشته و در نتیجه این انشقاق‌ها، ریخت‌ها و گونه‌های متفاوتی از اقتدار مذهبی در هر یک از مذاهب مسیحی شکل می‌گیرند.



شکل ۱: عوامل درون دینی

منبع: نویسندگان



## ۲. تأثیر عوامل برون گفتمانی بر اقتدار کلیسای کاتولیک

در این بخش به نقش نهادهای سیاسی، منازعه قدرت و حوادث در شکل‌گیری اقتدار کلیسای کاتولیک پرداخته می‌شود.

### ۲-۱. پیوند امپراتوری روم و کلیسا

مسیحیت در ابتدای شکل‌گیری خود، گرایشی حاشیه‌ای از یهودیت محسوب می‌شد و اگر آشنایی و درگیری پولس قدیس با این آئین نبود، بسا مسیحیت در کوچه پس‌کوچه‌های اورشلیم به دست فراموشی سپرده می‌شد. پولس قدیس که یک تاجر متمول و یک شهروند رومی با روحیه‌ای جهان‌وطن<sup>۱</sup> محسوب می‌شد، به عامل گسترش مسیحیت به همه شهرها و مراکز تجاری حوزه مدیترانه و امپراتوری روم بدل شد و به همین سبب در ادبیات مسیحی به او «رسول در بین غیر یهود»<sup>۲</sup> اطلاق می‌شود (MacCulloch, 2010: 77-80).

رقابت و ستیز پولس که نماینده رویکردی جهان‌وطن به مسیحیت است با دیگر حواریون که خواهان تداوم راست‌کیشی<sup>۳</sup> یهودی در بین پیروان مسیح بودند، به تشکیل شورای اول اورشلیم منجر شد که روایت آن در انجیل عهد جدید آمده است (نامه به غلاطیان ۲. ۱-۱۰). نهایتاً موضع پولس در این منازعه دست بالا را یافت و غیر یهودیانی که مایل به پیروی از مسیح بودند، از وجوب ختنه و دیگر واجبات دست و پاگیر شریعت یهودی فراغت یافتند (Dunn, 2009: 446-461).

شورای اورشلیم و نتایج آن موجب شد تا مسیحیت به‌عنوان مذهبی مستقل از یهودیت، فرصتی برای جذب اعضای جدید از جامعه امپراتوری روم کسب کند. برخلاف درک رایج، امپراتوری روم به‌صورت مداوم در پی سرکوب مسیحیان نبود و

1. Cosmopolitan  
2. Apostle among gentiles  
3. Orthodoxy

ایذای اعضای این فرقه تازه تأسیس بیش از اینکه سیاستی دائمی باشد، به تصمیم‌های شخصی برخی امپراتوران وابسته بود. در نهایت، انجمن‌های مسیحی در شهر و امپراتوری نقش‌هایی اجتماعی من‌جمله کفن و دفن فقرايي که بازمانده یا خانواده‌ای نداشته را عهده‌دار شدند؛ نقش آفرینی‌ای که با کاستن از مسئولیت‌های جاری دولت روم به‌نوعی به این دولت کمک هم می‌کرد. در نهایت، کلیسای مسیحی در مقام یک شخصیت حقوقی، از مواهب بوروکراسی قضایی امپراتوری نیز بهره‌مند بود. از جالب‌ترین نمونه‌های این بهره‌مندی، شکایت کلیسا به امپراتوری علیه اسقف انطاکیه به نام پولس ساموساتا<sup>۱</sup> بود که علی‌رغم عزل از مقام زعامت بر کلیسای انطاکیه حاضر به تحویل دادن دفاتر کلیسا در آن شهر نبود و بوروکراسی قضایی امپراتوری نیز در نهایت به نفع کلیسا رأی داد (MacCulloch, 2010: 78,86,123-134).

این کنستانتین کبیر بود که مسیحیت را به دیانت رسمی و دولتی امپراتوری بدل کرد. وسعت امپراتوری در کنار ضعف دولت مرکزی، دیوکلتيانوس<sup>۲</sup> را واداشت تا امپراتوری را به چهار قسمت تقسیم کند. پدر کنستانتین، امپراتور غربی‌ترین بخش این قلمرو در جزایر بریتانیا بود. کنستانتین پس از به ارث بردن قدرت پدر، تلاش کرد بار دیگر بر امپراتوری تقسیم‌شده روم، جامه وحدت بپوشاند و دیانتی واحد و فراگیر و جدید می‌توانست نقشی وحدت‌بخش در این راستا ایفا کند (MacCulloch, 2010: 144). مسئله این است که این فرایند، عملاً کلیسا را به بخشی از دستگاه دولتی امپراتوری بدل کرد.

تا پیش از قدرت‌گیری کنستانتین شهرهای یونانی با سنت و پیشینه خودبسندگی خویش، به اصلی‌ترین مراکز مسیحیت و میزبانان سریرهای اسقفی بدل شده بودند و سنت دیرین دولت - شهری یونانی بر ایشان تأثیر فراوان گذاشته بود (Harries, 2012: 229-231). ریشه دواندن درخت مسیحیت در سنت دولت-شهری یونان را می‌توان از ریشه‌شناسی<sup>۳</sup> مشترک اصلی‌ترین عنوان مسیحیت یعنی «کلیسا» در سنت سیاسی یونان

---

1. Paul of Samosata  
 2. Diocletian  
 3. Etymology

باستان درک کرد. کلیسا<sup>۱</sup> در جمهوری آتن باستان به مجمع مردان یونانی بالغی اطلاق می‌شد که به‌عنوان اصلی‌ترین تصمیم‌گیرندگان این دولت-شهر گرد هم آمده و در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، نماینده جامعه خویش بودند.<sup>۲</sup> در قرن چهارم، این کنستانتین بود که کلیسا را بر اساس تقسیمات امپراتوری، به تعداد مشخصی اسقف‌نشین<sup>۳</sup> تقسیم کرد. پس از او، پاپ گرگوری کبیر (مرگ در ۶۰۴ م) که خود از اشراف رومی بود، مقامات کلیسایی را ملهم از قانون روم انتظام بخشید (Viola & Barna, 2010: 119). حتی عنوان اسقف‌نشین<sup>۴</sup> نیز در ابتدا نام واحدهای اداری-جغرافیایی‌ای بود که امپراتور دیوکلتیانوس بر اساس آن دست به تقسیم امپراتوری زده بود.<sup>۵</sup>

خیلی زود کلیسا به یکی از اهرم‌های دولت امپراتوری بدل شد. در هر اسقف‌نشین، شوراهای کلیسایی استانی وجود داشتند که علاوه بر کشیش‌های خود، بر حسن اجرای قوانین امپراتوری نیز نظارت می‌کردند. البته بعضاً ممکن بود کلیسا و امپراتوری در یک راستای واحد به تنبیه مجرمین بپردازند، اما وزن مجازات کلیسا و امپراتوری باهم متفاوت باشد. برای مثال شهروندان رومی که به سنت دوران پیشا مسیحی و پگانیستی<sup>۶</sup>، از خدمات غیب‌گویان استفاده می‌کردند توسط کلیسا تکفیر می‌شدند و به‌موجب قانون امپراتوری اعدام می‌شدند. قانون‌شکنی شهروندان اینک هم حیات جسمانی ایشان را از سوی دولت به خطر می‌انداخت و هم حیات روحانی و ابدی ایشان را از سوی کلیسا تهدید می‌کرد (Harries, 2012: 232-233). مشخص است که این هم‌راستایی جزائی، عاملی در راستای تقویت اقتدار کیفری امپراتوری محسوب می‌شود.

1. Ecclesia

2. Ecclesia | ancient Greek assembly. (n.d.). Encyclopedia Britannica. Retrieved December 1, 2020, from <https://www.britannica.com/topic/Ecclesia-ancient-Greek-assembly>

3. Diocese

6. Diocese

5. CATHOLIC ENCYCLOPEDIA: Diocese. (n.d.). Retrieved December 5, 2020, from <https://www.newadvent.org/cathen/05001a.htm>

6. Paganism

علاوه بر این کارکرد کیفری و اجرایی، کلیسا به مرور دارای کارکرد قضایی و داوری نیز شد. رویه‌ای که هرچند پیشینه آن به زمان خود کنستانتین بازمی‌گردد، اما در قوانین ژوستینین<sup>۱</sup> به‌طور خاص و مستند به رویه آن تحت عنوان استماع اسقفی<sup>۲</sup> اشاره شده است. استماع اسقفی فرایندی بود که مردمی که به دلیل فقر به دستگاه‌های ترافیعی رسمی دسترسی نداشتند، دعاوی خود را برای داوری به اسقف شهر روم (پاپ) ارجاع می‌دادند. این داوری اسقفی هم کم‌هزینه‌تر عملاً مجانی بود و هم فرایند انجامش سرعت بیشتری داشت و هم اینکه طرفین قادر بودند قانون محلی یا هر متن قانونی دیگری را که در قرارداد مورد تنازع بر سر آن توافق کرده‌اند را به‌عنوان مبنای داوری به اسقف داور معرفی کنند (Sirks, 2013: 80).

فارغ از این کارکردها اما اصلی‌ترین انگیزه کنستانتین در بدل کردن مسیحیت به مذهب رسمی امپراتوری، مدد گرفتن از دیانتی واحد با خدایی واحد در راستای حفظ وحدت امپراتوری خویش بود. منظور و مقصودی که در صورت وقوع انشقاق‌های مذهبی قطعاً میسر نمی‌شد. در نتیجه به‌محض بروز اولین اختلاف‌نظرهای آموزه‌ای<sup>۳</sup>، خود کنستانتین به‌منظور پایان دادن به این اختلاف‌ها فرمان انعقاد شورای جهانی کلیسا را صادر کرد.<sup>۴</sup> تشکیل شوراها جهانی به ۳۱۳ میلادی بازمی‌گردد؛ زمانی که اختلاف‌نظر بین کشیشی به نام دناطس<sup>۵</sup> و اسقف شهر روم (پاپ) بر سر مسئله لزوم تبعیت از اسقف روم به مبنای اختلاف‌نظر تبدیل شد. کنستانتین از همه اسقف‌های قلمروی امپراتوری دعوت می‌کند تا شورایی تشکیل داده و به‌صورت جمعی به داوری بین دو طرف دعوا مشغول شوند. وی تأکید می‌کند که محتوای نتیجه‌ای که شورا به آن خواهد رسید برای او اهمیتی ندارد، اما همه طرف‌ها باید از این رأی جمعی تبعیت کنند، در غیر این صورت با جبر و قهر دولت مواجه خواهند شد. این رأی که عملاً به

---

1. Justinian Code  
 2. episcopalis audientia  
 3. Doctrinal  
 4. Ecumenical Council  
 5. Donatus

وحدت رویه در بین رهبران کلیسا منجر شد، مبنایی شد برای نام‌گذاری‌ای آشنا بر کلیسای شهر روم: کاتولیک که در لاتین به معنای جهانی، عام و شامل<sup>۱</sup> است، زیرا رویه آن تابع شورایی است که رهبران تمام مسیحیان جهان در آن حضور داشته‌اند.

تشکیل شوراهای جهانی اما به جز انسجام بخشیدن به امپراتوری، تأثیر دیگری نیز داشت: این شوراهای جهانی به تدریج و در طول زمان، دست به تألیف و تقنین آموزه‌های رسمی مسیحیت جریان اصلی زدند. بیشتر مناظرات عقیدتی در شوراهای بعدی، حول مسئله الوهیت مسیح در گردش بود. شورای نیکیه<sup>۲</sup> که رسماً اولین شورای جهانی در تاریخ مسیحیت محسوب می‌شود، در تقابل با عقاید کشیشی اسکندرونی به نام آریوس<sup>۳</sup> تشکیل شد. این شورا که در ۳۲۵ میلادی تشکیل شد، ضمن محکوم کردن آرای آریوس مبنی بر انسان بودن عیسی مسیح، حکم به الوهیت عیسی مسیح داد و به این ترتیب این باور به بخشی از عقاید همه فرقه‌ها و جریانات رسمی مسیحیت بدل شد. اتحاد کلیسا و امپراتوری همچنین تضمین می‌کرد که معتقدین به آموزه‌های آریوس از قلمروی امپراتوری و مسیحیت اخراج شوند، به همین دلیل معدود پیروان او در نهایت به امپراتوری ساسانی گریختند. شورای مهم بعدی در ۴۳۱ م در افسوس<sup>۴</sup> تشکیل شد و در جریان آن آموزه‌های کشیشی به نام نستوریوس<sup>۵</sup> که دو طبیعت الهی و انسانی مسیح را منفک از هم می‌دانست، مورد تکفیر قرار گرفت. توافق‌های این شورا در ۴۵۱ در جریان شورای موسع‌تری در خلقیدون<sup>۶</sup> مورد ابرام قرار گرفت و به این ترتیب مانند شورای نیکیه، این بار نیز همه مسیحیان جریان اصلی به تبعیت از آموزه‌های مورد توافق در شورا ملزم شدند (MacCulloch, 2010: 145-172).

- 
1. Universal
  2. Council of Nicaea
  3. Arius
  4. Ephesus
  5. Nestorius
  6. Council of Chalcedon

فارغ از محتوای مجادلات الهیاتی، سنتی که کنستانتین بنا نهاد موجب شد تا مسیحیت در ادامه تاریخ خود در بزنگاه‌های اختلاف عقیدتی، دست به تشکیل شوراهایی بزند که هدف اصلی آن‌ها نیل به راهکاری مرضی الاطراف و حفظ وحدت کلیسا بود. هرچند این وحدت حفظ نشد و تاریخ مسیحیت پر است از انشقاق‌های<sup>۱</sup> مذهبی، باین‌حال سازوکار این شوراها و نیز وابستگی آن‌ها به نهاد کلیسا موجب شده در عمل مسیحیت در بُعد آموزه‌ای شاهد نوعی تمرکز و نهادمندی اقتدار مذهبی باشد؛ عنصری که در جهان اسلام کمتر دیده می‌شود.<sup>۲</sup>

## ۲-۲. سقوط امپراتوری روم و فقدان دولت

افول روم بسیار پیش از سقوط این شهر در انتهای قرن پنجم میلادی آغاز شده بود. این افول در کنار دشواری‌ها و شرارت‌های این ایام موجب شد تا شهروندان رومی از یک‌سو ایمان خود به خدایان سنتی شهر را از دست بدهند و از سوی دیگر شیفته مذاهب و مکاتبی بشوند که قادر باشد ضمن تبیین چرایی این شرارت‌ها، به ایشان وعده رستگاری‌ای غایی و حتمی بدهد. مسیحیت دقیقاً در دوره‌ای پیروان بسیار در امپراتوری یافت که مانویت و نوافلاطونیسیم نیز که هر دو با نگاهی عارفانه به جهان، شرارت را در آن توضیح می‌دادند، پیروانی یافتند (MacCulloch, 2010: 125-132). درواقع کنستانتین، مذهبی را به‌عنوان دینان رسمی و جدید امپراتوری پذیرفت که بیشتر در بین شهروندان روم گسترش یافته بود.

سقوط روم در ۴۷۶ به دست بربرهای گوتیک که خود مسیحی بودند عملاً تنها به کشتار و تعذیب رومیان پاگانیست منجر شد و مسیحیان همچنان در امان ماندند. البته کلیسا با مشاهده سقوط دولتی شکوهمند و مسیحی دچار نوعی حیرت عقیدتی شد و

1. Schisms

۲. برای آگاهی از فهرست شوراهای کلیسایی و نیز محتوای آن‌ها رجوع کنید به:

Weaver & Brakke, 2008: 249-252

بر خود واجب می‌دانست که این سقوط را با تأکید بر نزدیک بودن ایام آخرالزمان، تبیین کند. (Hanson, 1972: 272-275).

امپراتوری روم و به تبع آن کلیسای این امپراتوری پیش‌تر بر مرکزیت شهر، دولت امپراتوری و توانایی این دولت در جمع‌آوری مالیات و مدیریت ارتشی فراگیر استوار بود. با سقوط مرکز امپراتوری، بسیاری از اشراف رومی با خروج از شهرها بر املاک کشاورزی خود متمرکز شده و عده دیگری از این اشراف که پیش‌تر وارد کلیسا شده بودند در غیبت دولت متمرکز امپراتوری، مدیریت شهرها را عهده‌دار شدند. با این حال نه باید بربرهای امپراتوری را یک نیروی مهاجم بیگانه دانست و نه روند سقوط روم را یک حادثه دفعی در نظر گرفت. از زمان امپراتوری هونوریوس<sup>۱</sup> در ابتدای قرن پنجم، روم توانایی حفظ صلح رومی<sup>۲</sup> را از دست داد و به این ترتیب عملاً وظیفه حفظ امنیت مراکز مرزی امپراتوری به خود بربرهای غیر رومی سپرده شده بود. در این سرحدات، ارتش به دست بربرها افتاد اما مقام‌های اداری و بوروکراتیک همچنان در ید اقتدار اشراف رومی بود (Zukowski, 2009: 131-137).

هم‌نشینی ساختار کلیسا و بوروکراسی تحت سیطره اشراف در شهرها موجب شد که نهادهای وابسته به سنا و بوروکراسی حکومتی نیز عملاً و به مرور به آلت دست اسقف روم (پاپ) بدل شوند. می‌توان ادعا کرد که سقوط بخش غربی امپراتوری به دست اقوام گوت حتی به نفع کلیسا بود، زیرا فاتحان جدید برخلاف دربار امپراتوری در امور داخلی کلیسا دخالتی نکرده و در نتیجه پس از سقوط شهر به دست ایشان، کلیسا از یک سو در غیاب دولت سکولار مرکزی، قدرت و نفوذی بی‌بدیل در مدیریت شهری کسب کرد و از سوی دیگر از مداخلات حکومت مرکزی نجات یافت. مجموع این امتیازها عملاً موجب شد تا در غیبت حکومت امپراتوری در غرب، عملاً کلیسا مدیریت شهرهای اصلی من جمله روم و راونا<sup>۳</sup> را به دست بگیرد. یک دلیل احترام

1. Honorius  
2. Pax Romana  
3. Ravenna

بربرها به کلیسا این بود که در غیبت دستگاه امپراتوری در ایتالیا و استقرار امپراتور روم در قسطنطنیه، کلیسای روم در واقع در حکم میانجی و رابط بین امپراتوری و اروپا عمل کرده و سلاطین بربر حس می‌کردند برای کسب مشروعیت در قالب امپراتوری روم، به میانجی‌گری پاپ نیازمند هستند. این نقش میانجی‌گرانه بین امپراتوری در قسطنطنیه و اروپای بربر، روند پیوستن اشراف رومی به کلیسا را بیش‌ازپیش سرعت بخشید (Zukowski, 2009: 139–142).

برای چهره‌های شناخته‌شده کلیسا در این برهه، روم و نظام سیاسی آن دارای احترام و عزت بسیار بود. حتی پیش از سقوط شهر به دست بربرها نیز بسیاری از اشراف و نخبگان سیاسی امپراتوری مناصب دولتی خود را ترک کرده و با پیوستن به کلیسا تلاش می‌کردند در کادر رهبری این نهاد جای بگیرند. به‌مرور مقام‌های کلیسایی که از اشراف تحصیل‌کرده و سیاست‌آزموده روم بودند به نیروی دیپلماتیک دربارهای اروپای بربر نیز بدل می‌شوند. برای مثال اقوام گوت از اسقف‌های مناطق خود به‌عنوان سفیر در مذاکرات با دیگر اقوام استفاده می‌کردند. بربرهای اروپایی که به‌مرور قلمروهای بیشتری را از امپراتوری پس می‌گرفتند، درک می‌کردند که حفظ نظام مالیاتی و اداری رومی که به‌وضوح بازدهی بیشتری دارد مطلوب‌تر است. در غیاب مأمورین دولتی رومی، این اسقف‌ها و کشیش‌های رومی بودند که این خدمات اداری را به حکمرانان جدید ارائه می‌کردند (John, 1976: 152–155).

تحول دیگر در برهه پس از سقوط روم، گسترش سنت رهبانی<sup>۱</sup> کاتولیک در غرب و به‌تبع آن افزایش تعداد صومعه‌ها در قرون بعدی اروپا است. یک دلیل احتمالی این گسترش این است که اینک کلیسا شبکه حمایتی امپراتوری را ازدست‌داده و در نتیجه باید سازوکاری مستحکم‌تر برای حمایت اقتصادی از کارگزاران خود در سراسر قاره



ایجاد کند و نیز شبکه اطلاعاتی و آموزشی خود را در فقدان حضور امپراتوری در صومعه‌ها گسترش دهد (Hanson, 1972: 276-282).

### ۲-۳. پیوند کلیسا با بربرهای فاتح

کلیسای روم در نهایت در جریان قرون وسطی اولیه<sup>۱</sup> (قرون پنجم تا یازدهم) توفیق یافت تا بار دیگر اتحاد خود با یک امپراتوری بزرگ را که از زمان سقوط شهر و امپراتوری روم بلا موضوع شده بود، در قامت امپراتوری مقدس روم احیا کند. سرسلسله خاندان کارولینژی<sup>۲</sup> یعنی چارلز مارتل<sup>۳</sup> با شکست دادن سپاه اسلام در کوه‌های پیرنه و در شمال شبه جزیره ایبری عملاً اروپای مسیحی را از گسترش حتمی اسلام نجات داده بود (Carr, 2017: 25-26). با این حال این خاندان غاصبین سلطنت از خاندان مرووینژین<sup>۴</sup> که سلاطین فرانک محسوب می‌شدند قلمداد شده و برای کسب مشروعیت مجبور بودند روابط خود را با کلیسای کاتولیک حفظ کنند. این اتحاد مشروعیت بخش، بزنگاهی طلایی برای کلیسای کاتولیک محسوب می‌شد زیرا در زمان نوه چارلز مارتل یعنی چارلز کبیر یا «شارلمان»، به تأسیس واحدی سیاسی تحت عنوان امپراتوری مقدس روم منجر شد که در کل قرون وسطی مؤتلف قدرتمند کلیسا باقی ماند. اعانت‌های خاندان کارولینژی به کلیسا شامل بخشش ایالت‌های پاپی<sup>۵</sup> از سوی پپین، پدر شارلمانی و نیز تأسیس صومعه‌های متعدد توسط لویی پرهیزگار<sup>۶</sup> فرزند و وارث شارلمانی نیز می‌شد. به این ترتیب کلیسا به‌عنوان مالک همه این صومعه‌ها، فرصت یافت تا اصول رهبانی بندیکت مقدس را به صورتی یکپارچه بر همه این مراکز حاکم کند (MacCulloch, 2010: 253-262).

- 
1. The Early Middle Ages (476-1000 AD)
  2. Carolingian dynasty
  3. Charles Martel
  4. Merovingian
  5. papal states
  6. Louise the Pious

بار دیگر کلیسای کاتولیک می‌توانست به اقتدار سکولار امپراتوران تکیه کند.<sup>۱</sup> با این حال وضعیت این کلیسا با وضعیت کلیسای ارتودوکس که در تمام این سال‌ها از موهبت حمایت دولتی برخوردار بود قابل قیاس نبود. کلیسای کاتولیک با طرح مفاهیمی چون برزخ و دریافت جزای نقدی از گناهکاران و نیز عشر<sup>۲</sup> از مردم عادی و نیز تملک زمین‌های زراعی به یک قدرت مالی بسیار عظیم با دیوان‌سالاری‌ای متمرکز بدل شده (Ekelund et al., 1989) و عملاً نیازی به حمایت دربار نداشت. همچنین به‌مرور و طی تجربیات تلخ، دیوان‌سالاری سیاسی و مذهبی دربار واتیکان نیز تکامل بیشتری یافت. برای مثال انتخاب پاپ عملاً تا قرن یازدهم رویه مشخصی نداشت و به همین دلیل با مرگ هر پاپ، شهر روم شاهد تنازعات و اعمال نفوذ اشراف ایتالیایی، سلاطین و شهریاران و امپراتوران مقدس روم بود؛ عصری پرتنش که مورخین تاریخ واتیکان آن را «عصر تاریکی»<sup>۳</sup> می‌خوانند (Padinjarekutt, 2005: 58-60).

این وضعیت موجب می‌شد بعضاً در یک‌زمان دو پاپ ادعای وراثت سریر مقدس را مطرح کنند. در ۱۰۵۹ پاپ نیکولاس دوم طی فرمانی اعلام کرد که من بعد تنها کاردینال‌های کلیسا حق دارند در فرایند انتخاب پاپ شرکت کنند. هرچند این فرمان و نافذیت آن به واسطه قدرت مادی کلیسا، مسئله نفوذ قدرت‌های سکولار در انتخاب پاپ را حل کرد اما همچنان فرایند انتخاب پاپ بعضاً به درازا می‌کشید. به این ترتیب پاپ گرگوری دهم در جریان شورای لیون نهادی را تأسیس کرد که تا به امروز وظیفه انتخاب پاپ را عهده‌دار است. بر اساس این فرمان، اعضای شورای کاردینال‌ها<sup>۴</sup> باید پس از مرگ پاپ حاکم، خود را در اتاقی (که امروز نمازخانه سیستین<sup>۵</sup> است) محبوس

۱. منظور از «سکولار» در اینجا نه ایدئولوژی مدرن و متأخر سکولاریسم که اشاره به ساختار اقتدار دباری و زمینی پادشاهان در مقابل اقتدار کلیسایی (Ecclesiastical) پاپ و دستگاه کلیسا است.

2. Tithe

3. Saeculum obscurum

4. College of Cardinals

5. Sistine Chapel

کرده و تا انتخاب پاپ جدید حق ارتباط با خارج را نداشته باشند. به این شورا امروز «اتاق قفل شده» یا به لاتین کان کلیو<sup>۱</sup> گفته می‌شود. با این حال تلاش مداخله‌گرانه دولت‌های اروپایی در انتخاب پاپ تا قرن بیستم نیز ادامه یافت. به صورت رسمی، سلاطین کاتولیک اروپایی در انتخاب پاپ حق وتو داشتند و امپراتور اتریش در ۱۹۰۳ برای آخرین بار از این حق استفاده کرد (Rodriguez, n.d.).

روابط پرتنش کلیسای کاتولیک و دولت‌های اروپایی در طول قرون مصادیق بسیار داشته است. برخی از این تنش‌ها به تأسیس سنت‌های پایدار کلیسایی مانند «کان کلیو» منجر شده است. مورد دیگر به «جنجال نصب»<sup>۲</sup> شهرت دارد که اتفاقاً در زمان وارث نیکولاس دوم یعنی پاپ گرگوری هفتم رخ داد. تا این زمان به صورت غیررسمی، سلاطین رهبران محلی کلیسا در قلمروی خود محسوب می‌شدند. همان‌طور که دیدیم، این سلاطین در شوراها کلیسایی شرکت کرده (سنت کنستانتین که شارلمانی آن را احیا کرد) و نیز مقام‌های کلیسایی، خصوصاً اسقف‌های قلمروهای خویش را منصوب می‌کردند. پاپ گرگوری هفتم طی یک ستیز بی‌امان با هنری چهارم، امپراتور مقدس روم، ترتیبی داد تا حق نصب مقام‌های کلیسایی صرفاً با خود کلیسای کاتولیک باشد (Møller, 2017: 268,270-273).

اقدام شگفت‌انگیز دیگر گرگوری هفتم که تا به امروز نیز ماهیت مناقشه‌برانگیز خود را حفظ کرده است، ممانعت از ازدواج کشیش‌ها بود. مسئله این بود که کلیسای کاتولیک در این زمان به یک ملاک بزرگ در اروپا بدل شده بود. در نتیجه کشیش‌ها ضمن ازدواج و تولید نسل، در عمل ترتیبی می‌دادند تا مالکیت و یا حداقل مدیریت اموال تحت سیطره ایشان به وراثت ایشان برسد. ممانعت قطعی از ازدواج کشیش‌ها ترتیبی می‌داد تا کلیسا به عنوان یک شخصیت حقوقی بسیط و یکپارچه، تملک بر اموال خود را در طول نسل‌های مختلف تضمین کند (Fukuyama, 2011: 264-267).

- 
1. Conclave
  2. Investiture Controversy

تکامل و تثبیت ساختار اقتدار کلیسای کاتولیک در قرن یازدهم به این کلیسا فرصت داد تا به‌عنوان یک بازیگر سیاسی مستقل دست به عمل بزند. به این ترتیب در انتهای این قرن بود که پاپ اوربان دوم رأساً از مسیحیان غرب برای شرکت در جنگ‌های صلیبی و تصرف ارض مقدس دعوت به عمل آورد. دامنه نفوذ کلیسا را در جریان جنگ‌های صلیبی می‌توان با اتکا به این واقعیت درک کرد که مخاطب پاپ دیگر صرفاً سلاطین و اشراف نبودند. از بین توده رعایای مسیحی نیز عده زیادی این دعوت را اجابت کرده و راهی نبرد با مسلمین شدند.

کلیسای کاتولیک در ادامه تاریخ خود و تا قرن بیستم، علی‌رغم تنش‌های بسیاری که با جنبش‌های دین‌پیرایی داشت، بر اقتدار خود تأکید کرد. در قرن شانزدهم و در پاسخ به امواج پیش‌رونده دین‌پیرایی، کلیسای کاتولیک در جریان شورای ترنت،<sup>۱</sup> جنبش ضد دین‌پیرایی را شکل داد. شورای ترنت در تقابل با جنبش دین‌پیرایی در واقع بر همان اصول قدیمی خود که اینک مورد مناقشه قرار گرفته بودند پای فشرد. شانس بزرگ کلیسای کاتولیک این بود که در قرن شانزدهم، اصلی‌ترین مؤلفین این کلیسا یعنی سلطنت‌های اسپانیا و پرتغال دست به کشورگشایی‌های فرا قاره‌ای زده و در نتیجه مسیحیت را به قرائت کاتولیک به آمریکای جنوبی، آسیا و آفریقا گسترش دادند. در همین زمان بود که جامعه عیسی مسیح یا به‌عنوان بازوی آموزشی و فکری کلیسای کاتولیک و به رهبری ایگناسیوس لویولا<sup>۲</sup> تشکیل شد و با تعهدی وافر و ایمانی پولادین، ایمان کاتولیک را که پیش‌ازپیش در خود اروپا به چالش کشیده شده بود، به اقصی نقاط جهان و به مستعمرات جدید اروپایی گسترش داد ((MacCulloch, 2010: 500-517)).

تاریخ اروپا در قرون جدید پیش‌ازپیش شاهد اولویت یافتن واحدهای سیاسی ملی و نیز سکولاریسم در بعد فرهنگی بود. با آغاز امواج انقلاب‌های ناسیونالیستی در میانه قرن نوزدهم، این بار پاپ پایوس نهم خود را در تقابل با استقلال‌طلبان ایتالیایی می‌بیند.

---

1. council of trent  
2. Ignatius Loyola

تا این قرن، پاپ همچنان حاکم مطلق العنان ایالت‌های پاپی<sup>۱</sup> در مرکز ایتالیا محسوب می‌شد اما در نهایت استقلال‌طلبان ایتالیایی در ۱۸۷۰ وارد شهر روم شده و روم را به‌عنوان آخرین مقرر حکمرانی پاپ به خود اختصاص می‌دهند. واکنش واتیکان به این دور از چالش‌ها نیز مانند قرن شانزدهم، تأکید مجدد بر اقتدار تام خویش بود. یک سال پیش از سقوط روم به دست ملی‌گرایان ایتالیایی و در جریان شورای اول واتیکان، پاپوس اول ترتیبی داد تا آموزه *خطانا پندیری پاپ*<sup>۲</sup> به تصویب برسد (Cunningham, 2009: 38-40).

### ۳. تأثیر اقتدار نهادی - سیاسی بر عوامل درون دینی

در این بخش نقش اقتدار نهادی - سیاسی کلیسای کاتولیک بر عوامل درون دینی - از جمله تدوین انجیل و خوانش خاص از رستگاری و نهایتاً نقش مناسک در بازتولید قدرت این کلیسا بررسی می‌شود.

#### ۳-۱. تدوین انجیل

انجیل متنی است مرکب و چندپاره که برخلاف کتاب مقدسی مانند قرآن، در یک بازه زمانی کوتاه و مشخص تدوین و تجمیع نشده و روند ترجمه و تدوین آنچه امروز تحت عنوان انجیل شناخته می‌شود، طی چند قرن محقق شده است. انجیل به‌صورت کلی شامل اکثر ابواب تَنخ یا نصوص مقدس یهودی در قالب عهد عتیق و نیز عهد جدید (انجیل اربعه، اعمال رسولان، مکاتبات رسولان با مسیحیان مناطق مختلف و مکاشفات یوحنا) است. پس از سلطه اسکندر مقدونی و گسترش زبان یونانی در میان یهودیان، ارتباط بسیاری از یهودیان با زبان مادری خویش قطع شد. بسیاری از این یهودیان در اسکندریه مصر ساکن بودند و یونانی را زبان مادری خود می‌دانستند. اولین

1. papal states  
2. Papal Infallibility

تلاش برای ترجمه کتاب مقدس یهود در این زمان رخ داد. یهودیان یونانی‌زبان دست به ترجمه کتب مقدس خود به یونانی زدند که به «هفتاده»<sup>۱</sup> شهرت یافت، زیرا مشهور است که هفتادودو نفر طی هفتادودو روز این مجموعه را ترجمه کرده‌اند. این متن بعدها به بخشی اساسی از انجیل مسیحیان نیز بدل می‌شود (Tov, 1988).

مسیحیان اولیه تا قرن چهارم عملاً همین متن مقدس یهودی را به‌عنوان تنها انجیل مدون می‌شناختند. در ۳۶۷ میلادی، اسقف وقت اسکندریه، آتاناسیوس قدیس<sup>۲</sup>، دست به تجمیع نوشته‌های رسولان و حواریون اولیه زده و اولین ویراست از متنی را که امروز تحت عنوان انجیل عهد جدید شناخته می‌شود خلق می‌کند. آتاناسیوس به‌عنوان اسقف امپراتوری در مصر شاهد بود که طیفی وسیع از عرفا و رهبران کاریزماتیک مدعی رهبری مسیحیت هستند. او می‌دانست که برای تمرکز اقتدار در کلیسا، لازم است متنی واحد تدوین شود که مورد تأیید کلیسای جهانی یا کاتولیک باشد. این دغدغه ماهیتاً سیاسی آتاناسیوس، در متون مورد گزینش او نیز نمود یافته است. او مشخصاً متونی را برگزید که به رسولان مسیح نسبت داده می‌شدند و چون فرض بر این بود که این رسولان، وارثان مسیح بوده و نیز با نزول روح‌القدس به مخزن حقایق الهی دسترسی دارند، در نتیجه متون ایشان دارای مشروعیت و اقتدار فرض می‌شد. آتاناسیوس در مصر شاهد بود که فرقه‌های مختلف با اتکا به کاریزمای شخصی رهبرانشان، دست به موعظه مسیحیان می‌زدند. کنونی‌سازی یا تدوین رسمی<sup>۳</sup> انجیل مسیحی از سوی کلیسای روم فارغ از محتوای این انجیل، بر یک سلسله‌مراتب اسقفی<sup>۴</sup> استوار بود و محصول این مدون‌سازی نیز متنی واحد بود که بر اساس سلاقی شخصی واعظین قابل تغییر نمی‌بود (Brakke, 1994: 395-399).

- 
1. Septuagint
  2. St. Athanasius of Alexandria
  3. Canonization
  4. Episcopal

تلاش آتاناسیوس در تدوین عهد جدید بیش از اینکه مجاهدتی در راستای نیل به حقیقت الهی باشد، جهدی بود سیاسی برای خلق نصی واحد برای کلیسایی واحد و جهانی. امروز می‌دانیم اناجیل کنونیکال و رسمی لزوماً در یک بستر زمانی نزدیک به هم تألیف نشده‌اند. سه انجیل متی، مرقس و لوقا که به اناجیل «هم‌نظر»<sup>۱</sup> شهرت دارند، پیش از انجیل یوحنا نگاشته شده‌اند. انجیل یوحنا در واقع در انتهای قرن اول میلادی نگاشته شده است. نکته مهم این است که محتوا و درون‌مایه انجیل یوحنا با اناجیل هم‌نظر متفاوت است. در اناجیل هم‌نظر، عیسی مسیح عموماً «پسر انسان»<sup>۲</sup> معرفی می‌شود اما در انجیل یوحنا تأکید می‌شود که عیسی مسیح پسر خداوند است. در کل، مسیح در اناجیل هم‌نظر لحن و نیز جایگاهی خاضعانه‌تر و انسانی‌تر دارد. مسئله گناه اولیه و قربانی شدن مسیح برای بخشایش این گناه که مجدداً با الوهیت مسیح پیوندی ناگسستنی دارد نیز در انجیل یوحنا ذکر شده است (MacCulloch, 2010: 57,63-81).

با در نظر گرفتن نقش محوری‌ای که کلیسای امپراتوری در تدوین رسمی انجیل ایفا کرده است، می‌توان احتمال‌انگیزه‌های سیاسی در اقتداربخشی به شخص عیسی مسیح و نهایتاً به پیتر و کلیسای روم را در نظر آورد. برای مثال، جدیداً انجیلی منصوب به یهودا اسخریوطی کشف شده است که باستان‌شناسان منشأ متن را نه خود یهودا (حواری‌ای که با خیانت خود مقدمات تصلیب مسیح را فراهم کرد) بلکه نویسنده‌ای نامشخص در قرن سوم میلادی می‌دانند (Lovgren, 2006). مشخصاً کلیسا در جریان تلاش‌هایش برای تدوین رسمی متن انجیل، بسیاری از متون احتمالاً رایج در جامعه مسیحی را حذف کرده است، زیرا اناجیلی مانند انجیل یهودا مشخصاً باعث کاهش اقتدار و قداست حواریونی مانند پتروس می‌شوند که کلیسا مستقیماً اقتدار خود را از ایشان به ارث برده است.

1. Synoptic  
2. Son of Man

اقدام بعدی در تدوین رسمی انجیل، توسط پاپ داماسوس و منشی او جروم قدیس<sup>۱</sup> انجام شد. جروم بود که انجیل را به شکل مدون به زبان لاتین ترجمه کرد و در نتیجه انجیل رسمی کلیسای کاتولیک در کل قرون وسطی - که به ویراست ولگات<sup>۲</sup> شهرت دارد - شکل گرفت. هدف جروم و داماسوس، اهمیت دادن به زبان لاتین در تقابل با زبان یونانی و در واقع اهمیت دادن به سریر مقدس روم در تقابل با دیگر اسقف‌نشین‌ها بود (MacCulloch, 2010: 217-219). در این زمان، لاتین زبان توده مردم ایتالیا محسوب می‌شد، اما همین ترجمه لاتین و تأکید بر عدم ترجمه آن به دیگر زبان‌ها در قرون وسطی موجب نوعی انجماد در خوانش مستقل انجیل شد، زیرا بعد از سقوط شهر روم عملاً زبان لاتین به زبانی مرده بدل شد که تنها کشیش‌ها و افراد تحصیل کرده - که همگی به نوعی از مقام‌های کلیسا محسوب می‌شدند - بدان مسلط بوده و در نتیجه به نص انجیل دسترسی‌ای انحصاری داشتند که توده مردم از آن بی‌بهره بودند (Philip, 2016: 49).

همان‌طور که دسترسی انحصاری کلیسای کاتولیک و کشیشان آن به متن لاتینی انجیل، اقدامی در راستای انحصار قدرت محسوب می‌شود، ترجمه انجیل هم در ادامه به مصداق یک کنش ضد قدرت بدل شد. در قرون بعد، کسانی چون جان ویکلیف و نیز تیندیل<sup>۳</sup> دست به ترجمه انجیل زدند؛ عملی که در آن زمان مصداق الحاد و مستحق مجازات مرگ انگاشته می‌شد. باین‌حال روند ترجمه انجیل به زبان‌های بومی<sup>۴</sup> همچنان در قرون شانزدهم و هفدهم ادامه یافت. معروف‌ترین ویراست انجیل یعنی ویراست شاه جیمز<sup>۵</sup> در ۱۶۱۱ و به دستور جیمز اول انگلستان تدوین شد و برای قرون بعد به ویراست رسمی کلیسای انگلیکن و یکی از پرتیراژترین انجیل در اروپا بدل شد (Philip, 2016: 49-51).

- 
1. Saint Jerome of Stridon
  2. Vulgate
  3. Tyndale
  4. Vernacular
  5. King James Version



## ۲-۳. رستگاری‌شناسی کاتولیک، گناه اولیه و پشتوانه الهیاتی اقتدار کلیسا در زندگی

### مسیحیان

هرچند مسیحیان اولیه خود را یهودی می‌دانستند و انجیل عهد جدید نیز در قرن چهارم مدون شد، اما مسیحیان به یک دلیل مهم دیگر بر متون عهد عتیق تأکید دارند، زیرا داستان مسیح در بستر روایت‌های عهد عتیق معنای کامل خود را پیدا می‌کند. هرچند مسیحیت از فرهنگ رومی و یونانی تأثیر فراوان پذیرفته است، اما اصلی‌ترین انگیزه افراد در پیوستن به مسیحیت در یک روایت یهودی ریشه دارد: آفرینش آدم و حوا در باغ عدن، ارتکاب «گناه اولیه»<sup>۱</sup> و نهایتاً هبوط انسان از بهشت.

برای مسلمانان، گناه و مسئولیت منبث از ارتکاب آن، ماهیتی کاملاً فردی دارد. به این معنا که هر کس مسئول اعمال شخص خود بوده و نهایتاً در مقابل پروردگار نیز باید بابت اعمالش پاسخگو باشد (آیات ۷ و ۸ سوره زلزال)؛ اما در مسیحیت معنای گناه متفاوت و ماهیت آن ذاتی و توارثی است. به این معنا که طغیان آدم و حوا از فرمان الهی در باغ عدن، تخم و بذر کل نسل بشر را آلوده کرده و بار این گناه به واسطه تناسل و توارث از پدر به پسر و از آدم به کل ابناء بشر منتقل شده است.

اولین شخصی که این منطق را در الهیات مسیحی تدقیق کرد، نویسنده قرن دومی اهل کارتاژ به نام ترتولیان<sup>۲</sup> بود. ترتولیان تأکید داشت که به سبب گناه آدم ابوالبشر، همه فرزندان نوع بشر دارای ذاتی گناه‌آلود و در نتیجه محکوم به هلاکت و نابودی هستند و تنها عیسی مسیح است که با قربانی شدن و تصلیب خود و در واقع پرداخت جزای این گناه عامل انقطاع این زنجیره توارث گناه اولیه است. این آموزه به‌عنوان «توارث‌گرایی»<sup>۳</sup> شناخته می‌شود. باین حال شخص ترتولیان برخلاف بسیاری از مسیحیان متأخر (و خصوصاً پیروان جان کالوین) انسان را علی‌رغم این ذات گناه‌آلود، دارای اختیار و اراده

---

1. Original Sin  
2. Tertullian  
3. Traducianism

آزاد دانسته و تأکید می‌کند که هرچند رستگاری تنها از مجرای تعمید به نام عیسی مسیح ممکن می‌شود، اما هر انسانی ممکن است مانند آدم ابوالبشر با ارتکاب گناه تابع شیطان شود و از مسیر رستگاری منحرف شود (Church, 1975: 85-88).

بحث در مورد خیر و شر و رستگاری‌شناسی مسیحی در قرون اولیه مسیحی بسیار متکثر بود، زیرا از یک سو به واسطه حضور امپراتوری هنوز جهان مدیترانه‌ای شاهد اندرکنش و درهم‌آمیزی عقاید متکثری من جمله آرای فلسفی هلنی (یونانی) و خصوصاً افکار افلاطونی و نوافلاطونی با آموزه‌های فکری ابراهیمی (یهودی/مسیحی) بود و از دیگر سو هنوز کلیسا از تعاریف مضیق رستگاری‌شناسانه در راستای تثبیت اقتدار روحانی خویش استفاده نکرده بود. در نتیجه در همین زمان در تقابل با موضع توارث‌گرایی ترتولیان، موضع منشأ/بازگشت‌گرایی الهی<sup>۱</sup> اوریگن و کلمنت اسکندرونی را نیز شاهد هستیم.

درواقع در تقابل با موضع توارث‌گناه که به نوعی به شیطان و نیز شرارت استقلال ذاتی می‌بخشید، برخی از متألهین و فلاسفه اسکندریه من جمله اوریگن و کلمنت تأکید می‌کردند که جهان صرفاً یک منشأ واحد دارد و آن خداوند است و در خداوند شرارتی نیست و در نتیجه شرارت فاقد اصالت وجودی و جوهری بوده و سرنوشت انسان و کل جهان بازگشت به سوی خداوند و خیر مطلق است. باین حال اوریگن نیز بر اراده آزاد انسان تأکید داشت و معتقد بود که اساس منقسم شدن مصادیق وجود به انسان، ملائک، حیوانات و ... به نوعی عنصر انتخاب است. در مورد خاص انسان، مشخصاً گناه او را به مرتبه وجودی مادون تبعید کرده است. باین حال فلاسفه اهل اسکندریه که سخت تحت تأثیر فلسفه یونانی بودند، بازگشت به اصل وجودی یا خداوند را قطعی می‌دانستند و برای تأیید باور خود به نامه‌های پولس قدیس ارجاع می‌دادند (Ramelli, 2007: 314-344). نتیجه عملی درک وجودی‌ای که متألهین نوافلاطونی اسکندریه داشتند، ایمان به

رستگاری محتوم و قطعی بود. برای مثال کلمنت معتقد بود که تعقل موجب رستگاری تدریجی انسان می‌شود و روند تکامل روحانی انسان پس از مرگ نیز ادامه خواهد یافت. این آموزه او بعداً و در قرون وسطی مبنایی شد برای طرح آموزه وجود برزخ (پالایشگاه)<sup>۱</sup> توسط کلیسای کاتولیک (MacCulloch, 2010: 114,115). آموزه‌ای که برای کسب اقتدار روحانی و کارکرد این اقتدار در رستگاری اتباع کلیسا، ضروری است.

اما آگوستین قدیس اصلی‌ترین اعانت را در شکل‌گیری رستگاری‌شناسی کاتولیک داشت. او با مشاهده افول روم در ابتدای قرن پنجم و خصوصاً تهاجمات گاه‌وبیگاه بربرهای آریانیست به این شهر، عمیقاً به نیک‌سرشتی جهان شک کرد و بر همین اساس ایده «دو شهر» را مطرح کرد. خیر مطلق نه در زمین و در میان انسان‌ها که تنها در ملکوت خداوند ممکن است و کلیسای عیسی مسیح نمودی زمینی از این ساحت سراسر خیر است. بر این اساس انسان‌ها به واسطه گناه اولیه ذاتاً شرور هستند و تنها ایمان به مسیح و تبعیت تام از کلیسا می‌تواند ایشان را از مجازات رهایی ببخشد. آگوستین همچنین به آموزه پیشا تقدیری<sup>۲</sup> اعتقاد داشت؛ به این معنا که تعدادی از انسان‌ها از ابتدا برای رستگاری از سوی خداوند انتخاب شده‌اند. کلیسای کاتولیک این ایده آگوستین را هرگز نپذیرفت اما شرارت ذاتی بشر و لزوم تبعیت مطلق از کلیسا را با همان صورت‌بندی آگوستینی به مبنای عقیدتی خود بدل کرد (MacCulloch, 2010: 222-228).

کنار گذاشته شدن آموزه پیشا تقدیری در عین پذیرش ذاتی بودن گناه به این معنا بود که انسان باید برای رستگاری اعمالی انجام دهد اما اعمال او به ذات دارای قدرت و نافذیتی در خلق رستگاری نیستند، زیرا فاعل این اعمال، ذاتی گناه‌آلود دارد. از مجرای کلیسا بود که اعمال انسان می‌توانست به رستگاری منتج شود. پیشینه این اعمال را باید در راهبان کاتولیک ایرلندی جست که با تألیف کتاب تعرفه<sup>۳</sup> در واقع جزای نقدی هر

---

1. Purgatory  
2. predestination  
3. Tariff Book

گناه را معین کرده بودند. بدین ترتیب، هر انسان با ارتکاب هر گناه می‌دانست که برای بخشایش آن باید چه مقدار پول به کلیسا بپردازد (Frantzen, 1982).

در همین زمان، ایده امکان رستگاری با اتکا به اعمال خیر هنوز پیروان بسیار داشت. جان کاسیان<sup>۱</sup> اعمال خیر بشر را عامل رستگاری می‌دانست و حتی برخی باور دارند که بندیکت قدیس که به‌نوعی معمار اصلی سنت رهبانی کاتولیک است، ملهم از همین باور کاسیان فرمولی دقیق<sup>۲</sup> برای زندگی سراسر زهد راهبان را توصیه کرده است. اساساً اگر عقاید آگوستین را مبنا قرار داده و تنها عامل رستگاری را تقدیر رحیمانه الهی در مورد برخی انسان‌ها بدانیم، دیگر دلیلی برای زهد و عبادت و اعمال خیر باقی نمی‌ماند. چنین باوری برای کل سنت رهبانی مهلک است و به همین دلیل کسانی چون بندیکت که خود را با زهد و رهبانیت هویت‌یابی می‌کردند قادر به پذیرش بنیان‌های عقیدتی آگوستین نبودند (Magill & Aves, 1998: 136-138).

کلیسای کاتولیک رویکردی قانون‌محور<sup>۳</sup> به رستگاری دارد که با اقتدار روحانی این نهاد، ساختار کلیسا، مقامات کهنات و نیز قوانین کلیسایی<sup>۴</sup> همسویی دارد. به‌عبارت‌دیگر، سنت غربی یا کاتولیک معتقد است که ذات انسان گناه‌آلود بوده و رهایی او از گناه تنها از مجرای عیسی مسیح ممکن است و سریر مقدس اسقف روم با داشتن کلیدهای کلیسا، از سوی مسیح دارای نمایندگی و قدرت بخشایش گناهان است و این بخشایش را با شنیدن اعترافات فرد مسیحی فعلیت می‌بخشد. هر گناه دارای حد<sup>۵</sup> معینی است که به‌صورت مالی محاسبه و توسط فرد گناهکار پرداخت می‌شود. تفاوت اساسی این شکل از کسب رستگاری با رویکرد عمومی پروتستان‌ها، خصوصاً کالوینیست‌ها، در این است که کاتولیک‌ها همچنان رستگاری را قائم بر اعمال نیک و اراده شخصی انسان

---

1. John Cassian  
2. Rules of St. Benedict  
3. Legalist  
4. Canon Law  
5. Penance

می‌دانند اما تأکید دارند که این اراده از مجرای نهاد کلیسا فعلیت پیدا می‌کند (Arrunada, 2004: 1-5).

### ۳-۳. مناسک و بازتولید رویه‌ای اقتدار کلیسای کاتولیک

کلیسای کاتولیک در مسئله رستگاری‌شناسی و نسبت انسان با گناه و خداوند، تابع آموزه توارث‌باوری و نیز بازنمایی آگوستین قدیس از مسئله اصالت شر و گناه آلودگی ذات انسان است. باین حال این کلیسا آموزه پیشا تقدیری آگوستین را نپذیرفته و در مقابل فرمولی روشن برای نیل انسان به رستگاری ارائه می‌کند که بر اساس آن فرد برای نیل به رستگاری به اقتدار روحانی کلیسا وابسته است.

آنچه کلیسای کاتولیک را به شکلی معنادار با پیروانش مرتبط کرده و تبعیت از اقتدار روحانی کلیسا را در ذهن کاتولیک‌ها به امری واجب بدل می‌کند، مناسک مقدس<sup>۱</sup> است. مناسک هفت‌گانه امروز کلیسای کاتولیک (تعمید، عشای ربانی، تأیید، توبه یا مصالحه، تدهین بیمار محتضر، ازدواج، مراتب کهانت) در قرون وسطی شکل گرفته است. در ابتدا، منسک (مفرد مناسک) به هر نشانی اطلاق می‌شد که بر تجلی و تجسم اراده خداوند دلالت کند. به این ترتیب، خود آفرینش، عیسی مسیح و نیز خود کلیسا نیز در زمره مناسک محسوب می‌شدند. آگوستین اولین شخصی بود که فارغ از این معنای موسع، مناسک را در دلالت بر اعمال و رویه‌هایی به کاربرد که کلیسا با انجام آن‌ها به مجرای رحمت الهی بدل شده و اتباع خویش را از بار گناه رهانیده و ایشان را به رستگاری هدایت می‌کند. از بین مناسک هفت‌گانه، تعمید آغازگر زندگی فرد مسیحی محسوب می‌شود. باین حال عشای ربانی و دریافت جسم و خون مسیح در جریان مراسم عشا، حیاتی‌ترین نقش را در نیل به رستگاری ایفا می‌کند (Cunningham, 2009: 101-103).

وسواس کلیسای کاتولیک در مورد مناسک و اهمیت آن برای رستگاری در دنیای مدرن اندکی تلطیف شده است. برای مثال، در ویراست‌های متأخر و معاصر آموزه‌های رسمی کلیسا تأکید می‌شود که هرچند تعمید برای رستگاری افراد واجب است، اما در مورد غیر مسیحیان نیکوکار و نیز نوزادهایی که فرصت تعمید نیافته‌اند، باید به رحمت واسع‌الهی امیدوار بود. با این حال کلیسا در قرون وسطی فاقد چنین رواداری بود و در نتیجه بر اساس یک آموزه غیررسمی تأکید می‌شد که دو گروه مذکور به بهشت نمی‌روند اما چون سزاوار جهنم نیستند به برزخ<sup>۱</sup> خواهند رفت (Cunningham, 2009: 103-105).

از آنجاکه به باور کاتولیک‌ها (و دیگر مسیحیان) عیسی مسیح برای گناهان نوع بشر قربانی شده و به‌عنوان تنها انسانی که اسیر توارث گناه اولیه نیز نیست با مرگ خود کفاره گناه اولیه را پرداخته است، برای نیل به رستگاری شریک شدن در این قربانی واجب است. این شراکت در قربانی با عشای ربانی میسر می‌شود که طی آن و به باور

۱. مفهوم برزخ در ادبیات کاتولیک با ادبیات اسلامی متفاوت است و در نتیجه ترجمه برزخ قادر به انتقال معنا نیست. کاتولیسیسم به دو نوع وضعیت اخروی بینابینی اعتقاد دارد: ۱- Purgatory یا پالایشگاه: ارواح کاتولیک که هنوز سزاوار ورود به بهشت نیستند، بعد از مرگ به پالایشگاه می‌روند تا با دعا و اعمال خیری که بازماندگان نثار روح ایشان می‌کنند به‌مرور شایستگی رستگاری را کسب کنند. این آموزه که فاقد هرگونه ریشه در متن انجیل است، در تکوین اقتدار روحانی کلیسای کاتولیک در قرون وسطی نقشی اساسی داشت. مؤمنین قادر بودند برای کاهش مدت اقامت خود در پالایشگاه، در زمان حیات نیز اعانت‌هایی به کلیسا انجام داده یا راهبانی را استخدام کنند تا به جای ایشان دست به نیایش بزنند. سنت فروش آموزش نامه (Indulgence) که از محورهای اصلی نقد لوتر علیه کلیسای روم بود نیز به کاهش مدت اقامت در پالایشگاه مرتبط می‌شد. معروف بود که پالایشگاه تنها یک درب دارد که به بهشت باز می‌شود. به این معنی که فرد کاتولیک که توسط کلیسا تعمید و تأیید (Confirm) شده است به‌هرحال از این مکان به بهشت خواهد رفت، اما مدت اقامت او به اعمال او و بازماندگانش در زمین و نیز وساطت کلیسا بستگی دارد. ۲- Limbo یا برزخ: غیر کاتولیک‌هایی که از مناسک تعمید و تأیید برخوردار نشده‌اند، هرگز شایستگی ورود به بهشت را نخواهند داشت. در نتیجه اگر نیکوکار و شریف بوده و یا مانند نوزادان فاقد گناه باشند تا ابد در برزخ خواهند زیست. وضعیت برزخ فاقد عذاب و حتی دارای آسایش است اما به‌هرحال مصداق ملکوت خداوند نیست. برای اطلاعات بیشتر در این باب ر. ک. به: (Kelly, 2016).

کلیسای کاتولیک، نان و شراب حاضر در محراب کلیسا به معنای واقع کلمه به جسم و خون مسیح بدل می‌شوند. آموزه‌ای که به «ورا جوهر یابی»<sup>۱</sup> شهرت دارد و بر اساس آن، کشیش مورد تأیید کلیسا با خواندن ادعیه مورد تأیید نهاد کلیسا به‌عنوان نماینده عیسی مسیح، موجب می‌شود تا نان و شراب محراب به‌راستی به گوشت و خون مسیح بدل شود. به این ترتیب مؤمنین با شرکت در مراسم عشاء کلیسا و با خوردن گوشت و خون مسیح، از شایستگی و قداست مسیح و نیز کفاره‌ای که او با تصلیب خود پرداخته بهره‌مند شده و سزاوار رستگاری می‌شوند (Cunningham, 2009: 106-113).

دیگر مناسک مانند اعتراف و نیز تدهین بیمار محتضر نیز به شکلی مستقیم به پاک شدن گناهان و کسب شایستگی برای رستگاری مرتبط می‌شوند. نکته اساسی در این بین، نقش محوری کلیسا و کشیش تأییدشده از سوی این نهاد برای انجام این مناسک است. مراتب کهنات که خود یکی از مناسک سبعه کاتولیک محسوب می‌شود، شامل سه رده عمومی اسقف، کشیش و شماس می‌شود. اسقف روم یا پاپ باید اسقف مناطق را منصوب کرده و اسقف‌ها نیز باید کشیش‌ها و شماسان را منصوب کنند. نصب هر رده توسط مافوق نه امری اداری که امری روحانی و مذهبی محسوب شده و با گذاشتن دست بر سر و نصب فرد به یکی از مراتب ممکن می‌شود و با این عمل اقتدار روحانی متناسب با مقام فرد به او احاله می‌شود. کاهنان کلیسا فارغ از مرتبه ایشان علاوه بر خواندن خطابه و تعلیم بنیان‌های ایمان، دارای قدرت تقدیس<sup>۲</sup> هستند که برای انجام عشا و نیز تقدیس روغن به‌کاررفته در تدهین محتضرین دارای نقش اساسی است (Cunningham, 2009: 115-116).

خلاصه رستگاری‌شناسی کاتولیک را می‌توان در این گزاره سپیریان<sup>۳</sup>، قدیس قرن سومی کارتاژ درک کرد: «خارج از کلیسا رستگاری‌ای وجود ندارد»<sup>۴</sup>. این آموزه در

- 
1. transubstantiation
  2. Sanctification
  3. Cyprian of Carthage
  4. Extra Ecclesiam nulla salus

شکل ظاهری آن موردپذیرش کلیسای ارتودوکس نیز قرار دارد، اما صورت‌بندی‌ای که کلیسای ارتودوکس از ماهیت رستگاری و مسیر نیل به آن ارائه می‌کند، عملاً جایگاه جوهری مناسک را در رستگاری حذف می‌کند. ارتودوکس‌ها این گزاره را در معنای لزوم حفظ ارتباط با بدنه کلی مسیحیت معنایی می‌کنند. در این معنا، کلیسا بدن مسیح محسوب شده و عضویت در آن خود مقدمات رستگاری را فراهم می‌کند (Negrut, 1995: 170)؛ اما کلیسای کاتولیک با بخشیدن جایگاهی ذاتی و اساسی به مناسک و نیز ابتناء این مناسک به مقامات کلیسا، عملاً نیل به رستگاری را بدون اتکا به سلسله‌مراتب اسقفی کلیسا و در نتیجه دریافت مداوم مناسک از سوی این مقامات، غیرممکن می‌داند.

### فرجام سخن

نباید با نگاهی مکانیکی، اقتدار سیاسی را علت تامه و مکفی اقتدار مذهبی و دیگر جریان‌ات مرتبط با آن دانست. همه این عناصر در یک تعامل تدریجی و در زمانی<sup>۱</sup> با یکدیگر شکل گرفته‌اند. باین حال داده‌های تاریخی به ما نشان می‌دهند که بسیاری از عناصر مذهبی و در رأس آن مسئله اقتدار مذهبی در تمدن مسیحی تا حد زیادی تحت تأثیر پویایی اقتدار سیاسی شکل گرفته است.

دربار امپراتوری روم از زمان کنستانتین تا سقوط شهر، بانی تشکیل شوراهای جهانی‌ای بود که در شکل‌گیری بنیادی‌ترین دکترین‌ها و دگماهای کلیسا نقش داشته‌اند. خلأ قدرت پس از سقوط شهر روم و نیز علاقه بربرهای اروپایی به روم و نیز نقش کارکردی‌ای که اشراف منصب‌دار کلیسا می‌توانستند برای بربرها ایفا کنند، به این کلیسا فرصت داد تا هر دو نقش حاکمیت سکولار و مذهبی را عهده‌دار شود. این واقعیت که مسیحیت به واسطه مداخلات پولس قدیس از شریعت‌گرایی یهود طلاق گرفت در کنار این واقعیت که پاپ‌های قدر قدرت قرون وسطی متأخر دست به تقنین قوانین کلیسایی



زدند و جنبه‌ای قدسی به این قوانین دادند، نشان می‌دهد که کلیسای کاتولیک تا آنجا که می‌توانسته از ابزارهای قدرت سکولار و کلیسایی خویش در حکمرانی بر قلمروی خویش و نیز نفوذ روحانی بر اروپای غربی استفاده کرده است. البته تلاش اسقف‌های روم برای حاکمیت جهانی و مطلق، نهایتاً به تنش میان آن‌ها و اقتدارهای سکولار اروپایی نیز منجر شد که ستیز بین پاپ گرگوری هفتم و هنری چهارم امپراتور مقدس روم و نیز ستیز پاپ بونیفاس و شاه فیلیپ فرانسه و آغاز اقامت پاپ‌ها در آوینیون مشهورترین نمونه‌های این ستیز هستند.

در عرصه عناصر درون مذهبی نیز می‌توان ردپای مشخص درهم‌آمیزی اقتدار سکولار و مذهبی را مشاهده کرد. متن انجیل در نتیجه مدیریت نهاد اقتدار مذهبی تدوین شد و این اقتدار در گزینش متون مشروع و حذف متونی که مایل به پذیرش آن‌ها نبوده، متن خاصی را به‌عنوان انجیل تدوین کرده تا با اتکای به آن اقتدار خود را حفظ کند. این مسئله خصوصاً از تحریم و ممنوعیت ترجمه انجیل به زبان‌های بومی مردم اروپا در قرون وسطی نمایان است و عجیب نیست که اصلی‌ترین تاکتیک اصلاح‌طلبان دینی در دین‌پیرایی، ترجمه انجیل به زبان‌های رایج بین مسیحیان بوده است.

همچنین آموزه‌های رستگاری‌شناسانه مسیحی نیز منعکس‌کننده روابط قدرت زمینی بین نهاد اقتدار مذهبی با اتباع کلیسا و نیز نهاد اقتدار سکولار هستند. حضور همیشگی اقتدار سکولار در کنار کلیسای ارتودوکس موجب شده است تا این کلیسا هرگز با لزوم تمشیت و تدبیر جزئیات زندگی اتباع خویش مواجه نشود. مآلاً رستگاری از دید ارتودوکس‌ها به امری انتزاعی، استعلائی و عرفانی بدل شده که ارتباط وثیقی با هنجارهای روزمره ندارد. در مقابل، کاتولیسیسم مسیحیت را به‌عنوان دیانتی فاقد شریعت، به هنجارهایی مسلح کرد که رستگاری روح فرد در گروهی تبعیت قاطعانه از آن‌هاست. این هنجارها همگی و بلااستثنا ماهیتی مناسک محور داشته و فرد مسیحی برای رعایت آن‌ها باید روابط قدرت خود را با کلیسای روم حفظ کند. در یک تمثیل کلی، گناه برای کاتولیک‌ها بیماری‌ای شایع است که در هر قدمی از زندگی ممکن است

انسان را هلاک سازد. کلیسا یک نظام درمانی موسع و کشیش طبیعی است که درمان قاطع این بیماری ساری و واگیر را انحصاراً در اختیار دارند. نهایتاً تلاش این مقاله، اشاره به بنیان‌ها و فرایندهای تاریخی و در زمانی بود که کلیسای کاتولیک را چه در تعامل با تک تک مسیحیان تابع این کلیسا و چه در ارتباط با کلیت جامعه مسیحی، به نهاد دارای اقتدار و حقانیت تقنین و خلق هنجار بدل کرده است. پرداختن به ابعاد جزئی‌تر و مصداقی‌تر این اقتدار هنجاری و من‌جمله روند تکوین نظام حقوقی کلیسا<sup>۱</sup> در واقع محصول و معلول این روندها و جریان‌های تاریخی بوده که می‌تواند موضوع پژوهشی دیگر باشد.

## References

- Arrunada, B. (2004). Catholic confessions of sin as third-party moral enforcement. *The Gruter Institute Working Papers on Law, Economics, and Evolutionary Biology*, 3(1), 2.1-35
- Benedict, P. (2014). *The second wave of Protestant expansion*. In *The Cambridge History of Christianity* (Reprint edition, Vol. 6, pp. 125–142). Cambridge University Press.
- Brakke, D. (1994). Canon formation and social conflict in fourth-century Egypt: Athanasius of Alexandria's thirty-ninth Festal Letter. *Harvard Theological Review*, 87(4), 395–419.
- Carr, M. (2017). *Blood and Faith: The Purging of Muslim Spain, 1492-1614*. Oxford University Press.
- Cary, P. (2007). Sola Fide: Luther and Calvin. *Concordia Theological Quarterly*, 71(3–4), 265–281.
- Church, F. F. (1975). Sex and salvation in Tertullian. *The Harvard Theological Review*, 68(2), 83–101.
- Cunningham, L. S. (2009). *An Introduction to Catholicism*. Cambridge University Press
- Dunn, J. D. G. (2009). *Beginning from Jerusalem: Christianity in the Making*, Vol 2. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Ekelund, R. B., Hébert, R. F., & Tollison, R. D. (1989). An economic model of the medieval church: Usury as a form of rent seeking. *Journal of Law, Economics, & Organization*, 5(2), 307–331.



- Estes, J. M. (2003). Luther on the Role of Secular Authority in the Reformation. *Lutheran Quarterly*, 17(2), 199–225.
- Frantzen, A. J. (1982). The tradition of penitentials in Anglo-Saxon England. *Anglo-Saxon England*, 11, 23–56.  
<https://doi.org/10.1017/S0263675100002556/>
- Freeze, G. L. (1985). Handmaiden of the State? The Church in Imperial Russia Reconsidered. *The Journal of Ecclesiastical History*, 36(1), 82–102. <https://doi.org/10.1017/S0022046900023964/>
- Fukuyama, F. (2011). *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution*. Profile Books.
- Gannon, P. J. (1942). Review of The Life and Times of St. Leo the Great, by T. Jalland. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 31(124), 521–524.
- Gerrish, B. A. (1965). Priesthood and Ministry in the Theology of Luther. *Church History*, 34(4), 404–422. <https://doi.org/10.2307/3163119/>
- Gudziak, B. A. (1996). The Kyivan Metropolitanate Preceding the Union of Brest. *Logos*, 37(219–271), 219–271.
- Hanson, R. P. C. (1972). The Reaction of the Church to the Collapse of the Western Roman Empire in the Fifth Century. *Vigiliae Christianae*, 26(4), 272–287. <https://doi.org/10.2307/1583559>
- Harries, J. (2012). *Imperial Rome AD 284 to 363: The New Empire*. Edinburgh University Press.
- Horujy, S. S. (2019). The Two Sorts of Hesychast Ethics. *Russian Studies in Philosophy*, 57(1), 40–69.
- Hsia, R. P.-C. (2014). *The Cambridge History of Christianity (Reprint edition)*. Cambridge University Press.
- John, E. (1976). The Papacy and the Historian: Romans and Germans. *New Blackfriars*, 57(671), 152–159. JSTOR.
- Jr, T. E. D. (1969). The Theory of Charisma. *The Sociological Quarterly*, 10(3), 306–318. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1969.tb01294.x/>
- Kelly, H. A. (2016). Heaven Can Wait: Purgatory in Catholic Devotional and Popular Culture by Diana Walsh Pasulka (review). *The Catholic Historical Review*, 102(1), 124–125.  
<https://doi.org/10.1353/cat.2016.0010/>
- Kingdon, R. (2014). *The Calvinist Reformation in Geneva*. In *The Cambridge History of Christianity* (Vol. 6, pp. 90–102). Cambridge University Press.
- Louth, A. (2013). *Introducing Eastern Orthodox Theology*. SPCK.
- Lovgren, S. (2006, April 6). Lost Gospel Revealed; Says Jesus Asked Judas to Betray Him. Science.  
<https://www.nationalgeographic.com/science/2006/04/lost-gospel-judas-revealed-jesus-archaeology/>

- Lucia Diamond JD cum laude, M. (2001). Roman and Canon Law Research. *Legal Reference Services Quarterly*, 20(1-2), 99-112. [https://doi.org/10.1300/J113v20n01\\_10/](https://doi.org/10.1300/J113v20n01_10/)
- MacCulloch, D. (2010). *A History of Christianity: The First Three Thousand Years*. Penguin Books Limited.
- Magill, F. N., & Aves, A. (1998). *Dictionary of World Biography: The Middle Ages*. Routledge.
- Mahoney, J. (2015). Process Tracing and Historical Explanation. *Security Studies*, 24(2), 200-218. <https://doi.org/10.1080/09636412.2015.1036610>
- McKinnon, A. M. (2010). Elective Affinities of the Protestant Ethic: Weber and the Chemistry of Capitalism. *Sociological Theory*, 28(1), 108-126. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9558.2009.01367.x>
- Møller, J. (2017). Medieval origins of the rule of law: The Gregorian reforms as critical juncture? *Hague Journal on the Rule of Law*, 9(2), 265-282.
- Negrut, P. (1995). Orthodox Soteriology: Theosis. *Churchman*, 109(2), 154-170.
- Nickles, T. (2017). Scientific Revolutions. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2017). Metaphysics Research Lab, Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/win2017/entries/scientific-revolutions/>
- Owen, J. M. (2005). When Do Ideologies Produce Alliances? The Holy Roman Empire, 1517-1555. *International Studies Quarterly*, 49(1), 73-99.
- Padinjarekutt, I. (2005). *Christianity Through the Centuries*. St Pauls BYB.
- Philip, M. (2016). Problematizing the Notion of the Bible as an Original Text. *International Multidisciplinary Research Journal*, Volume IV(Issue IV), 46-51.
- Ramelli, I. (2007). Christian Soteriology and Christian Platonism: Origen, Gregory of Nyssa, and the Biblical and Philosophical Basis of the Doctrine of Apokatastasis. *Vigiliae Christianae*, 61(3), 313-356.
- Ricks, J. I., & Liu, A. H. (2018). Process-Tracing Research Designs: A Practical Guide. *PS: Political Science & Politics*, 51(4), 842-846. <https://doi.org/10.1017/S1049096518000975>
- Ringer, F. K. (2009). *Max Weber's Methodology: The Unification of the Cultural and Social Sciences*. Harvard University Press.
- Rodriguez, E. (n.d.). Conclave | Roman Catholic Church. In *Encyclopedia Britannica*. Retrieved December 31, 2020, from <https://www.britannica.com/topic/conclave>
- Rolf, S. (2010). Luther's Understanding of Imputatio in the Context of his Doctrine of Justification and Its Consequences for the Preaching of the

- Gospel. *International Journal of Systematic Theology*, 12(4), 435–451.  
<https://doi.org/10.1111/j.1468-2400.2009.00493.x>
- Shaw, W. M. (Elmien). (2017). *Theology of religions in Martin Luther*. HTS Theological Studies, 73, 26–32.
- Sirks, A. J. (2013). *The episcopalis audientia in Late Antiquity. Droit et Cultures*. *Revue Internationale Interdisciplinaire*, 65, 79–88.
- Soulis, G. C. (1965). *The legacy of Cyril and Methodius to the Southern Slavs*. *Dumbarton Oaks Papers*, 19, 19–43.
- Straumann, B. (2008). The peace of Westphalia as a secular constitution. *Constellations*, 15(2), 173–188.
- Straw, C. (2020). Saint Gregory the Great | Biography, Papacy, Legacy, & Facts. In *Encyclopedia Britannica*.  
<https://www.britannica.com/biography/St-Gregory-the-Great>
- Tov, E. (1988). The Septuagint. *The Literature of the Jewish People in the Period of the Second Temple and the Talmud, Volume 1 Mikra*, 161–188.  
[https://doi.org/10.1163/9789004275102\\_006/](https://doi.org/10.1163/9789004275102_006/)
- Viola, F., & Barna, G. (2010). *Pagan Christianity?: Exploring the Roots of Our Church Practices*. Tyndale House Publishers, Inc.
- Von Grunebaum, G. E. (1962). Byzantine Iconoclasm and the Influence of the Islamic Environment. *History of Religions*, 2(1), 1–10.  
<https://doi.org/10.1086/462453>
- Westhelle, V. (2005). *Luther on the Authority of Scripture*. The Johns Hopkins University Press, 19(4), 373–391.
- Zentner, M. H. (2015). *The Black Death and Its Impact on the Church and Popular Religion* [Undergraduate, The University of Mississippi].  
<http://thesis.honors.olemiss.edu/338/>
- Zukowski, J. C. (2009). *The Role and Status of the Catholic Church in the Church-State Relationship Within the Roman Empire from AD 306 to 814* [Andrews University].  
<https://digitalcommons.andrews.edu/dissertations/174/>
- Zweynert, J. (2016). *Economics in Russia: Studies in Intellectual History*. Routledge.



پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی